

نقدی بر کتاب «ابزارهای تدریس: روش‌ها و رسانه‌های جدید تدریس در دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی»

مهدیه السادات میررحیمی^۱ پروین صمدی^۲

چکیده

هدف پژوهش حاضر، نقد کتاب «ابزارهای تدریس» است. کتاب را باربارا گراس دیویس تألیف کرده است و احمدرضا نصر اصفهانی و همکاران آن را به فارسی ترجمه کرده‌اند و انتشارات «سمت» در سال ۱۳۹۶ منتشر کرده است. روش پژوهش، ترکیبی از نقادی آموزشی، مرور انتقادی کتاب و کاوشگری فلسفی انتقادی بود. ابزار نقد، چک لیست نقد کتب درسی دانشگاهی شورای بررسی متون و کتب علوم انسانی بود و برای تحلیل اطلاعات از تحلیل محتوای کیفی استفاده شد. براساس یافته‌ها، کتاب دارای نقاط قوت متعددی از جمله ارائه متنوع روش‌های مختلف تدریس و کاربردهای آن‌ها همراه با مثال، گستره منابع مورد استفاده در پایان هر فصل، رعایت اصول و قواعد نگارشی، وضعیت ارجاع‌دهی مطلوب و به کارگیری و کاربرد درست اصطلاحات تخصصی است. با این حال، کتاب کاستی‌هایی نیز دارد، فقدان تحلیل و نقدهای علمی در هر بخش و فصل، هم‌پوشانی محتوایی برخی از فصول و استفاده نکردن از ابزارهای علمی

^۱ استادیار رشته علوم تربیتی، دانشکده حضرت نرجس، دانشگاه ولی عصر (عج) (رفسنجان، رفسنجان، ایران)

ایمیل: m.mirrahimi@alzahra.ac.ir

^۲ دانشیار، گروه مدیریت و برنامه‌ریزی آموزشی، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه الزهراء (س)،

تهران، ایران، (نویسنده مسئول) ایمیل: psamadi@alzahra.ac.ir

مختلف از جمله این کاستی‌هاست. همچنین برای بهبود محتوا، لازم است مطالب ترجمه‌شده بازبینی و با محیط‌های یادگیری مختلف سازگار شوند. این اقدام می‌تواند تعامل، درک و عملکرد پویا را در فرایند آموزش افزایش دهد. ترجمه کتاب روان و مناسب است، اما برای بهبود ساختار و قابلیت استفاده مفهومی و کاربردی، پیشنهاد می‌شود کتاب در دو جلد تدوین شود تا محتوا به شکل منسجم‌تری سازماندهی گردد و درک و مطالعه مفاهیم تسهیل شود.

واژگان کلیدی: آموزش، ابزار تدریس، کتاب درسی، نقد، یادگیری

A critique of the book '*Teaching Tools: New Methods and Media for Teaching in Universities and Higher Education Centers*.

Mahdieh Sadat Mirrahimi¹, Parvin Samadi²

Received: 2024-02-19- Accepted: 2024-03-05

The present research aims to review the book *Tools for Teaching*. The research combined critical educational methods, book reviews, and philosophical exploration. The mentioned book is authored by Barbara Gross Davis, translated by Ahmadreza Nasrasafhani and colleagues, and published by Samt Publications in 2016. The tool of criticism was the checklist of academic textbooks of the Humanities Texts and Books Review Council. Qualitative content analysis was used for data analysis. Based on the findings, the strengths of the book include the diverse presentation of different teaching methods and their applications along with examples, the range of resources used at the end of each chapter, compliance with the principles and rules of writing, the state of good referencing, and the correct use of specialized terms. The shortcomings of the work are the lack of scientific analysis and criticism in each section and chapter of the book, the content overlap of some chapters, the content of the work not being compatible with religious and Islamic principles, and not using different scientific tools. The necessary effort should be made to review the translated content and adapt it to different learning environments. This will increase student interaction, understanding, and dynamic action in the educational process. The book is well translated and fluent, but for better structure and usability, it is better to conceptualize the book in two volumes so that its content is organized more coherently and the understanding and study of concepts is facilitated.

Keyword: Education, Criticism, Textbook, Teaching Tools, Learning

¹ Assistant Professor, Educational Sciences, Hazrat Narjes Faculty, Vali-e-Asr University of Rafsanjan, Rafsanjan, Iran. Email: m.mirrahimi@alzahra.ac.ir

² Associate Professor, Department of Educational Administration and Planning, Faculty of Education and Psychology, Alzahra University, Tehran, Iran, psamadi@alzahra.ac.ir

۱. مقدمه

آموزش عالی به‌عنوان بالاترین سطح آموزشی جامعه از اهمیت درخور ملاحظه‌ای برخوردار است، زیرا حاصل تمامی فعالیت‌ها و تلاش‌های نظام‌های آموزشی در آموزش عالی منعکس می‌شود (رزم آرا و همکاران، ۱۴۰۲: ۱۴۶). با توجه به جهان پیچیده و متغیر کنونی، دانشجویان به آموزشی کل‌نگر، پویا و انعطاف‌پذیر نیاز دارند تا قادر به درک و تحلیل مسائل و مشکلات جامعه کنونی باشند و در جهت سازندگی آن گام بردارند. بدین سبب، در حوزه‌های مختلف از جمله علوم تربیتی، آموزش عالی باید تحول آفرینی و نوآوری در آموزش را به دانشجویان عرضه کند؛ آموزشی که نیاز و انتظارات جامعه را برآورده سازد و توسعه دانش و ارتقای کیفیت نیروی انسانی فرهنگی، به‌ویژه معلمان را به صورت جامع و همه‌جانبه محقق کند. برنامه درسی باید محتوایی را شامل شود که اهداف و رسالت‌های رشته‌های مربوط را پوشش دهد. از این رو، ضرورت انتشار کتب درسی با جامعیت و کیفیت مطلوب، با توجه به تغییرات جهانی در آموزش، بسیار حائز اهمیت است زیرا کتب درسی به‌عنوان یکی از عناصر برنامه درسی، موتور محرک نظام آموزشی است (فتحی و اجارگاه، ۱۳۹۸). از طرفی، در نظام‌های آموزشی متمرکز، کتاب‌های درسی از اهمیت ویژه‌ای برخوردارند. این اهمیت ناشی از این است که یادگیرندگان ملزم به مطالعه و بررسی تمام محتوای کتاب‌های درسی برای پیشبرد فرایند یادگیری هستند (بیدولف و همکاران، ۲۰۱۵؛ دهقانی، ۱۳۹۶: ۱۲۷). بنابراین، بررسی و نقد کتاب‌های درسی مدارس و دانشگاه‌ها ضروری است. این امر می‌تواند به ارتقای کیفیت محتوای آموزشی و افزایش اثربخشی فرایند یاددهی - یادگیری کمک کند. کتب درسی به‌عنوان مهم‌ترین و در دسترس‌ترین رسانه آموزشی، نقش ارزشمندی در نظام‌های آموزشی ایفا می‌کند. لذا، توجه جدی به کتب درسی و نقد و بررسی آن‌ها باید در دستور کار پژوهشگران آموزشی قرار گیرد.

در این راستا، معیارهای مختلفی برای نقد کتاب‌های درسی دانشگاهی در نظر گرفته شده است. معیارهایی چون ارزش آموزشی، شیوه ارائه، بعد تصاویر، جنبه‌های دسترسی و نمایشی (فتحی و اجارگاه و آقازاده، ۱۳۸۵: ۱۳-۱۵)؛ متناسب بودن با نیازها و ویژگی‌های دانشجویان؛ هم‌خوانی با سیاست‌های برنامه‌ریزی درسی، داشتن واژگان مناسب، زبان و تصاویر قابل فهم برای کاربران هدف، و تشویق به یادگیری با معرفی منابع بیشتر (محمود و دیگران، ۲۰۰۹: ۵). بهره‌وری در تألیف کتب درسی نیازمند ارزیابی و نقد مستمر آن‌ها و

تلاش برای رفع کاستی‌های احتمالی است (رضی، ۱۳۸۸: ۲۶؛ حسینی و مطور، ۱۳۹۱: ۱۲۰). همچنین، از دیگر معیارهای نقد کتاب درسی دانشگاهی هم‌سویی با مبانی فلسفی و اعتقادی مورد قبول؛ توجه به نیازها و مسائل اجتماعی؛ اعتبار علمی؛ تناسب با نیازها و علایق یادگیرنده؛ انسجام و یکپارچگی؛ ارتباط افقی؛ جنبه آموزشی محتوا؛ اندیشه‌محور و استدلالی بودن محتوا؛ پرورش مهارت‌های ارتباطی؛ تأکید بر مهارت‌های فراشناخت؛ و جذاب بودن مطالب است (ملکی، ۱۴: ۱۳۸۵). از آنجا که کتاب درسی آینه تمام‌نمای برنامه درسی دانسته می‌شود (آرمند، ۱۳۹۹: ۵)، چگونگی تنظیم و سازماندهی محتوای کتب درسی بر چگونگی یادگیری اثر دارد (نیک‌نفس و علی‌آبادی، ۱۳۹۲: ۱۳۷-۱۳۸) و به‌عنوان منبع اصلی محتوا در جهت‌دهی به فعالیت‌های یادگیری نقش مهمی ایفا می‌کند (سیکورا، ۲۰۱۱: ۱۸). محتوای کتب دانشگاهی باید آگاهانه و متناسب با نیازهای عصر معاصر تدوین شود. در گرایش‌های مختلف دوره کارشناسی ارشد رشته علوم تربیتی، درس «روش تدریس پیشرفته» یکی از دروس اصلی و تخصصی به ارزش دو واحد است که به دانشجویان ارائه می‌شود.

برای تأمین منابع درسی و آموزش دانش تدریس، متخصصان حوزه‌های مختلف، کتاب‌های درسی متعددی به‌صورت تألیف یا ترجمه منتشر کرده‌اند. پژوهش در زمینه دانش پایه تدریس با کار ویتروک (۱۹۸۶) در ویرایش سوم کتاب «راهنمای پژوهش در زمینه تدریس» به‌سرعت پیشرفت کرد (تام، ۲۰۰۶). فعالیت‌های پژوهشی متعدد دیگری در این زمینه، از جمله کارهای شولمن (۱۹۸۷)، کلاندینین و کانلی (۱۹۸۷)، و فنسترمر (۱۹۹۴) نیز قابل توجه هستند. دانش تدریس شامل دانش عمومی تربیتی و دانش در زمینه موضوع درسی است (تام، ۲۰۰۶؛ به نقل از مهرمحمدی و فاضلی، ۱۳۹۴). در پرورش دانشجویان علوم تربیتی باید به هر دو نوع دانش توجه ویژه‌ای داشت. یونسکو دسترسی به آموزش باکیفیت را با تأثیرات مثبت در توزیع نتایج، تولید و رفاه اجتماعی پیوند داده است (یونسکو، ۲۰۱۶). تدریس یکی از موضوعات اساسی پژوهشگران و نظریه‌پردازان تعلیم و تربیت در سراسر جهان بوده و هست. هنگامی که سخن از آموزش و پرورش یا آموزش عالی به میان می‌آید، مفاهیمی همچون معلم و به‌ویژه تدریس بیشتر از سایر متغیرها برجسته می‌شوند، تا جایی که برخی تدریس را مترادف با آموزش و پرورش تلقی کرده‌اند (فتحی‌آذر، ۱۳۹۱). یادگیری به‌عنوان یکی از مهم‌ترین اهداف تربیتی، نتیجه مستقیم تدریس است. به‌عبارت دیگر، اگر

تدریس به یادگیری منجر نشود، می‌توان ادعا کرد که تدریسی صورت نگرفته است. با این حال، تدریس در محیط دانشگاه همیشه اثربخش نیست. هر چند مدرسان دانشگاهی معمولاً از نظر دانش محتوایی مرتبط با رشته خود قوی هستند، بسیاری از آن‌ها دانش محدودی درباره نظریه‌ها و الگوهای تدریس دارند (هنسون، ۲۰۰۳). روش‌های تدریسی که مشارکت فعالانه دانشجویان را در فعالیت‌های آموزشی می‌طلبد، لازمه یادگیری است؛ چرا که مشارکت فعال در فرایندهای کلاسی موجب ترویج سطوح عمیق‌تر تفکر و تسهیل آن می‌شود (هاکاتورن و همکاران، ۲۰۱۱). بنابراین، صلاحیت حرفه‌ای تدریس در آموزش عالی برای اعضای هیئت علمی شامل داشتن دانش پایه، آگاهی و درک فرایند تدریس، مهارت در برقراری ارتباط، مهارت در سنجش و ارزیابی، همیاری و همفکری با سایر همکاران و ایجاد شرایطی برای حرفه‌ای‌تر شدن است (تایلور و فرانسیس، ۲۰۱۰).

در نتیجه، کتاب‌های تألیف شده در باب مفاهیم دانشی و ابزاری تدریس، یکی از منابع مهم و کاربردی برای اساتید و یادگیرندگان رشته علوم تربیتی است که به آن‌ها در طراحی و اجرای فرایند آموزش کمک می‌کند. کتاب «ابزارهای تدریس: روش‌ها و رسانه‌های جدید تدریس در دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی» نوشته باربارا گراس دیویس، ترجمه احمدرضا نصر اصفهانی و دیگران، که نخستین بار در سال ۱۳۹۶ انتشارات «سمت» (سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها) آن را منتشر کرد، به ارائه راهکارهای علمی برآمده از پژوهش‌های انجام شده در حوزه تدریس به دانشجویان تحصیلات تکمیلی می‌پردازد. بنابراین، این نوشتار به بررسی و نقد کتاب مذکور از زوایای مختلف خواهد پرداخت.

۲. روش پژوهش

برای بررسی موضوع از روش‌های پژوهشی نقادآموزشی^۱، مرور انتقادی^۲ و کاوشگری فلسفی انتقادی^۳ استفاده شد. نقادآموزشی طی مراحل توصیف^۴، تفسیر^۵ و ارزیابی^۶ بیان

-
1. Educational Criticism
 2. Book Review
 3. Critical philosophical inquiry
 4. Description
 5. Interpretation
 6. Assessment

می‌شود (مک‌ک‌ک‌اچن به نقل از بارون، ۱۳۸۷). توصیف به معنی به تصویر کشیدن کیفیت‌های موجود، حقایق اساسی و مهم پدیده آموزشی و زمینه وسیع‌تری که در آن قرار دارد؛ تفسیر به معنی نسبت دادن معانی به موقعیت با معیارهای به‌دست آمده از بافت تاریخی، نظریه‌های مختلف علمی و غیره؛ و ارزیابی نیز شامل اظهار نظر درباره شایستگی و ارزش کل موقعیت یا اجزای آن است (ویلینز، ۱۳۸۱؛ بارون، ۱۳۸۷). مرور انتقادی کتاب به توصیف و تحلیل یک کتاب یا نوشتار چاپی در ابعاد مختلف محتوا، کیفیت و سودمندی (گرینگارتن و فرناندز - کالینز، ۲۰۱۴: ۷۵) و ارزیابی اثر از نظر معیارهای پذیرفته شده علمی و ادبی (شابان، ۲۰۱۵: ۷-۱۰) می‌پردازد. کاوشگری فلسفی انتقادی، به معنای جست‌وجوی مبانی منطقی، روش‌های استدلال، ارزش‌های راهنما و هنجارهای حاکم بر اندیشه‌ها و اعمال آموزشی است (هاگرسون، ۱۳۸۷).

در پژوهش حاضر، نقد کتاب طی سه مرحله: مرحله اول، توصیف و تشریح کتاب (معرفی اثر، معرفی نویسندگان اثر)؛ مرحله دوم، تفسیر کتاب (شکلی و محتوایی) و مرحله سوم، ارزیابی و تعیین کارایی کتاب انجام گرفت. مورد مطالعه در این مقاله، کتاب «ابزارهای تدریس: روش‌ها و رسانه‌های جدید تدریس در دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی» بود که ویژگی‌های آن در بخش بعد شرح داده شده است. برای گردآوری اطلاعات پژوهش از چک لیست نقد کتب درسی دانشگاهی شورای بررسی متون و کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها استفاده شد. این چک لیست که به عنوان ابزار نقد کتاب‌های دانشگاهی استفاده می‌شود در دو بعد شکلی و محتوایی تنظیم شده است. هر یک از ابعاد دارای معیارهای خاص خود است. در بعد شکلی به جامعیت صوری، کیفیت چاپی و فنی، رعایت قواعد عمومی نگارش و ویرایش و روان و رسا بودن پرداخته می‌شود و نظم منطقی و انسجام مطالب، منابع مورد استفاده، تحلیل و بررسی و تجزیه و تحلیل علمی مسائل مورد نظر، نوآوری و نو بودن، مبانی و پیش فرض‌ها، انطباق و جامعیت، انطباق با آخرین سرفصل‌های مصوب وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، نحوه به کارگیری ابزارهای علمی و اصطلاحات تخصصی معیارهای بعد محتوایی را تشکیل می‌دهند. برای تحلیل اطلاعات نیز از تحلیل محتوای کیفی استفاده شد.

۳. یافته‌ها

یافته‌های این مطالعه در معرفی و توصیف اثر و ارزیابی شکلی آن تحلیل و ارزیابی محتوایی اثر به شرح زیر حاصل شد.

۱-۳ معرفی مترجم کتاب

دکتر احمدرضا نصر اصفهانی، مترجم برجسته و استاد با تجربه در حوزه تعلیم و تربیت دانشگاه اصفهان است. از جمله آثار برجسته او می‌توان به ترجمه کتاب «رویکردهای تدریس» نوشته گریدی فنسترمیچر و جوناس سولتیس در سال ۱۳۹۶ اشاره کرد. او همچنین با همکاری مریم آوژگان و سید ابراهیم میرشاه جعفری، کتاب «رهبری برنامه درسی در دانشگاه‌ها، با تأکید بر آموزش عالی» را در سال ۱۳۹۷ تألیف کرده است. وی با ترجمه و بومی‌سازی منابع معتبر علمی، از جمله کتاب باربارا گراس دیویس، تلاش کرده است تا ابزارهای آموزشی مدرن و کارآمد را در دسترس دانشجویان و اساتید رشته علوم تربیتی قرار دهد. این پروژه با همکاری دکتر سید حسین زارع (استادیار دانشگاه فرهنگیان)، دکتر لطفعلی عابدی (دانشیار دانشگاه امام حسین)، دکتر محمدرضا نیلی (دانشیار دانشگاه اصفهان)، دکتر نیکو یمانی (دانشیار دانشگاه علوم پزشکی اصفهان)، عظیمه نصر اصفهانی و امین نصر اصفهانی به انجام رسیده است. تلاش‌های او به‌طور قابل توجهی به ارتقای کیفیت آموزش در این حوزه کمک کرده است.

۲-۳ معرفی و توصیف اثر و ارزیابی شکلی آن

صفحات اول کتاب شامل صفحه عنوان، اطلاعات کتاب‌شناسی، تصویر بنیان‌گذار کبیر انقلاب اسلامی، حضرت امام خمینی (قدس سره)، سخن «سمت» (ناشر)، فهرست مطالب، مقدمه مترجمان، مقدمه مؤلف که توضیحاتی کلی در باب کتاب، منابع استفاده شده، سازماندهی مطالب و پیشنهاداتی برای چگونگی استفاده از کتاب، می‌باشد. سخن «سمت» یا همان مقدمه ناشر به معرفی کوتاه کتاب و اینکه برای دانشجویان تحصیلات تکمیلی به منظور استفاده در درس «روش تدریس پیشرفته» تدوین شده، پرداخته است. کتاب «ابزارهای تدریس» کتابی در ۶۹۱ صفحه است که باربارا گراس دیویس در سال ۲۰۰۹ منتشر کرده است و احمدرضا نصر اصفهانی و همکاران در سال ۱۳۹۶، آن را ترجمه و چاپ کرده‌اند. این کتاب دارای ۶۱ فصل است که در ۱۲ بخش سازماندهی شده است.

بخش اول: فراهم‌سازی مقدمات آغاز تدریس؛ تدوین یک سرفصل جدید یا اصلاح سرفصل‌های پیشین، تهیه و تنظیم برنامه درسی، آماده شدن برای نخستین روز کلاس و مدیریت فضا و فعالیت کلاسی، از موضوع‌های این بخش هستند. بخش دوم:

پاسخ به تغییر در دانشجویان؛ در این بخش، به مواردی چون راهکارهایی برای پیشرفت دانشجویانی که دامنه تجربه یادگیری کمی دارند، توجه به تفاوت‌های فردی، فرهنگی و جغرافیایی دانشجویان با یکدیگر و نیز توجه به ظرفیت یادگیری و توانمندی دانشجویان یک کلاس که از مهارت‌های علمی متفاوتی برخوردارند، پرداخته شده است. بخش سوم: راهبردهای بحث؛ این بخش به جهت‌دهی سؤال‌های مشکل و چالش‌برانگیز و تشویق دانشجویان برای حضور فعال در کلاس و فضای مجازی اختصاص دارد.

بخش چهارم: کلاس پرجمعیت؛ استفاده از روش سخنرانی و بحث و چگونگی حفظ کیفیت آموزشی علی‌رغم وجود محدودیت در فناوری را مطرح می‌کند. بخش پنجم: جایگزین‌ها و مکمل‌های سخنرانی و بحث در کلاس؛ در این بخش به بررسی چگونگی شرکت دادن دانشجویان در بحث‌های کلاسی، کار گروهی و تشویق دانشجویان برای حضور در فعالیت‌هایی از قبیل ایفای نقش، بازی، کار میدانی و... پرداخته شده است. بخش ششم: افزایش یادگیری و انگیزه دانشجویان؛ راهکارهایی برای ایجاد انگیزه و تقویت پشتکار و اعتماد به نفس در دانشجویان را در کارهای پژوهشی مطرح می‌نماید. بخش هفتم: تقویت مهارت‌های نوشتن و حل مسئله در دانشجویان؛ در این بخش به بررسی اصلاح نوشتاری دانشجویان و چگونگی طرح مسئله و ارزشیابی آن پرداخته شده است.

بخش هشتم: آزمون و نمره‌دهی؛ راهکارهایی برای طراحی ارزشیابی، شیوه ارزشیابی و امتیازدهی به دانشجویان و رعایت صداقت حرفه‌ای مطرح می‌کند. بخش نهم: فناوری‌های مرتبط با تدریس؛ از چگونگی استفاده از وسایل کمک آموزشی شامل چندرسانه‌ای تصویری و شنیداری و همچنین استفاده از نرم‌افزار پاورپوینت بحث به میان می‌آید. بخش یازدهم: تدریس خارج از کلاس درس؛ نکاتی درباره ساعات حضور در دفتر کار و راهنمایی دانشجویان، استفاده از رسانه‌های الکترونیکی و پرورش دانشجویان تحصیلات تکمیلی برای دستیاری ارائه می‌دهد. بخش دوازدهم: پایان دادن تدریس؛ این بخش شامل فعالیت‌های پایان ترم از قبیل جلسات دوره کردن مطالب تدریس شده، برگه‌های ارزیابی دانشجویان از اساتید و... است.

همچنین، وضعیت کتاب از نظر ویژگی‌های فنی به شرح زیر است:

در طرح جلد کتاب از ابزارهای مختلف مانند میکروسکوپ، شانه، کره جغرافیایی، کلاه فارغ‌التحصیلی و رایانه استفاده شده است که با عنوان کتاب و محتوای آن متناسب

است. به عبارت دیگر، کتاب به شیوه و روش‌های تدریس نپرداخته، بلکه به وسایل و ابزارهای تدریس توجه نموده که طرح جلد گویای آن است. در پشت جلد کتاب، عنوان کتاب و نام مترجمان به انگلیسی نوشته شده و بخشی از مطالب مقدمه نویسنده شامل ویژگی‌های کتاب به اختصار آورده شده است. صحافی کتاب، قطع کتاب، نوع و اندازه قلم و صفحه‌آرایی کتاب و کیفیت چاپ اثر مناسب است. البته این امر به دلیل نظم و قاعده‌مندی انتشارات اثر، یعنی انتشارات «سمت» است. یکی از عوامل مؤثر بر دوام یک کتاب صحافی است. صحافی این کتاب با توجه به حجم کتاب مناسب نیست، استحکام خوبی ندارد و تورق آن باعث گسستن صفحات می‌شود. حجم کتاب بسیار زیاد است و منابع آخر هر بخش با قلم ریز نوشته شده است که اگر ترجمه کتاب در دو جلد صورت بگیرد این ضعف و کاستی برطرف می‌شود.

بر اساس معیارهای ویرایش ادبی (نجفی، ۱۳۸۷) شامل استفاده از علائم سجاوندی، رعایت قواعد نگارشی، ویرایش و... کتاب از وضعیت مطلوبی برخوردار است. اما با وجود این، بعضی موارد چون صفحه ۲۲۴ «به صورت برخط» مبهم است. صفحه ۲۲۵ «تفکر روشن‌تر» نیز مبهم است. صفحه ۲۲۶ اول پاراگراف، جمله «از گروه‌های پاسخ همکاران استفاده کنید» مبهم است و می‌توان از کلمه دانشجویان به جای همکاران و یا از چکیده انتقادی به جای گروه‌های پاسخ استفاده نمود. در همان صفحه ۲۲۶، در عنوان پاراگراف «سنجش و نمره‌دهی به مجموعه مسائل بدون مصحح و دانشجو مربی» کلمه دانشجو مربی مبهم است و ارائه توضیح مربوط نیز این مسئله را روشن نموده است. در صفحه ۲۲۷، اول پاراگراف «بحث برخط ایجاد کنید» ابهام دارد. در صفحه ۲۳۲، عبارت «دست و دلبازی در دسترسی به منابع» مبهم است و نیاز به ویرایش دارد. از نظر رعایت اصول علمی ارجاع‌دهی در درون متن و کتابنامه، کتاب وضعیت خوبی دارد. به بیان دقیق‌تر، کتاب ترجمه شده و تمام منابعی که نویسنده ارجاع داده است در ترجمه وجود دارد. مانند صفحات ۲۲۱، ۲۱۳، ۲۰۹، ۱۵۷، ۱۵۶، ۱۵۳، ۱۵۱، ۶۶۵، ۶۶۴، ۵۶۳ و دیگر صفحات. کتاب، مستندسازی مناسبی دارد، مانند صفحات ۴۰۷، ۴۰۶، ۴۰۱، ۴۰۰، ۳۹۲. از دیگر نقاط قوت در این معیار، استفاده از منابع متعدد در فصول مختلف کتاب است. اما نگارش فهرست منابع در پایان هر فصل به شیوه ای. پی. ای^۱ نیست.

۳-۳ تحلیل و ارزیابی محتوایی اثر

با عنایت به اینکه مترجمان، اثر مورد نقد را یک کتاب آموزشی و منبع دروس دانشگاهی می‌دانند، در قسمت تفسیر ابعاد محتوایی با استناد به معیارهای نقادی کتاب‌های آموزشی، وضعیت این اثر عبارت است از:

- بررسی ابعاد آموزشی اثر شامل جامعیت و تناسب محتوا با توجه به اهداف درسی، مطابقت اثر با آخرین سرفصل‌های مصوب رشته، تناسب مطالب با سطح علمی مخاطبان، میزان استفاده از ابزارهای علمی مانند تمرین، نمودار، جدول، تصویر و...

با توجه به معیارهای ذکر شده، این کتاب به ادعای نویسنده در صفحه ۳ مقدمه، راهکارهای عملی و اثبات‌شده‌ای را در حوزه مربوط، به دانشجویان تحصیلات تکمیلی رشته‌های علوم تربیتی، و استادان جدید و قدیمی در تمامی رشته‌ها ارائه می‌دهد. بررسی کتاب نیز نشان می‌دهد که چنین هدفی وجود دارد. این راهکارها تمامی جوانب تدریس، از طراحی و برنامه‌ریزی یک سرفصل تا ارزیابی و نمره‌دهی به دانشجویان را پوشش می‌دهند. با این حال، جامعیت اثر که از طریق بررسی میزان پوشش جامع اهداف و موضوعات مرتبط فهم می‌شود (منصوریان، ۱۳۹۲: ۷) نیاز به بازبینی دارد زیرا که هدف‌های آموزشی کتاب درسی، قبل از ارائه متن محتوا، برای آگاهی مخاطب از انتظارات آموزشی باید به صورت واضح و روشن ارائه گردد، اما این کتاب فاقد هدف‌های آموزشی مشخص و نگارش شده است. لیکن، با توجه به هدف ترجمه کتاب و کنشگری دانشجو در یادگیری، باید اهدافی را در راستای روش‌های جامع‌نگر و نوین برای آموزش، ابزارهای آموزشی مناسب که موجب خلق فرصت‌های یادگیری شود، ایجاد حس مسئولیت‌پذیری، استقلال، اعتماد به نفس و خلاقیت در انجام امور (وس و دیگران^۱، ۲۰۲۲؛ بی‌هاردواج و دیگران^۲، ۲۰۱۵؛ دب و دیگران^۳، ۲۰۱۳: ۲۸۵) تعریف و محتوای مناسب و سازگار با اهداف تعریف شده، تدوین نماید. همچنین، اهداف آموزشی و محتوای لازم برای مراحل فرایند تدریس و استفاده از ابزارهای تدریس با توجه به هدف تألیف و ترجمه کتاب بیان نشده است. برای آگاهی بیشتر بنگرید به

1. Voss et al.
2. Bhardwaj et al.
3. Deb et al.

اولاس^۱ (۲۰۲۲: ۹۷) و وس و دیگران (۲۰۲۲) که اذعان داشتند صلاحیت‌های تدریس در چهار حیطة آماده شدن برای تدریس (شناخت کامل محتوای موضوع درسی و برنامه درسی ملی، شناخت ویژگی‌های دانش آموز، تسلط بر روش‌های تدریس)، آماده کردن فرصت‌های یادگیری (ایجاد فضای مملو از انصاف، پذیرش، اعتماد، همکاری و احترام، ایجاد انتظارات یادگیری چالش‌برانگیز)، تدریس برای یادگیری (بیان روشن و صریح اهداف یادگیری در کلاس، استفاده از راهبردهای تدریس منسجم و معنادار) و حرفه‌ای عمل کردن (بازخورد گرفتن منظم از فعالیت‌ها، برقراری ارتباط گروهی و حرفه‌ای با همکاران، همکاری و تعامل محترمانه با والدین، مسئولیت‌پذیری و توجه نسبت به دانش‌آموزان) تبیین می‌شود.

این کتاب جزو آثاری است که به‌عنوان کنش صحیح در تدریس و یادگیری شناخته می‌شود. بنابراین، خود کتاب باید الگوها و فنون تدریس و ابزارهای مناسب آن را انتخاب کرده باشد. تعیین اهداف جامع در ابتدای هر فصل برای جهت‌دهی به یادگیرنده و نیز ارائه خلاصه‌ای از مباحث اساسی به‌منظور درک کلی مخاطب در پایان هر فصل ضروری است (عبداللهی، ۱۳۹۹: ۳۱۷). کتاب مذکور فاقد بیان هدف کلی هر فصل در ابتدای فصول و همچنین فاقد خلاصه فصل است. علاوه بر این، عدم طرح سؤال در پایان هر فصل یکی دیگر از کاستی‌های کتاب محسوب می‌شود. زیرا طرح سؤالات برای تعمیق یادگیری و برانگیخته کردن تفکر انتقادی مخاطب به‌ویژه در کتب درسی حائز اهمیت است. در این اثر، مؤلف در تألیف و نگارش کتاب از ابزارهای علمی مختلف مانند پیشگفتار، مقدمه، اهداف، شکل، تصویر، جمع‌بندی و خلاصه، جدول و غیره به‌شکل معمول و متداول استفاده نکرده است و مترجمان هم به این نکته توجه نکرده‌اند. بنابراین، با وجود امتیازاتی که کتاب از نظر فنی دارد، فاقد جدول، تصویر، نمودار، عکس و سایر موارد دیداری است که می‌توانست بر جذابیت کتاب بیفزاید و به سبک‌های یادگیری یادگیرندگان و محیط‌های یادگیری مختلف نیز توجه کند. این اقدام می‌تواند تعامل، درک و عملکرد پویا را در فرایند آموزش افزایش دهد. البته در فصل دوم کتاب، در صفحه ۴۳ از یک جدول به‌عنوان اجزاء یک سرفصل جامع درس استفاده شده است.

همچنین، فصول کتاب به این صورت است که هر فصل شامل مقدمه (بدون عنوان مقدمه)، راهبردهای کلی و توصیف دقیق از ایده‌های مرتبط با تدریس است که بر مبنای پژوهش‌های انجام شده صورت پذیرفته است. با این اوصاف، ترجمه، سرفصل‌های مصوب شورای تحول را ندارد ولی به عنوان یک کتاب مکمل در تدریس دارای امتیازهای فراوان است. دیدگاه مدون آموزش متفاوت از نگاهی است که پیش از آن در خصوص نقش دانش آموز و یادگیرنده در فرایند آموزش وجود داشت. در گذشته، مدرس تنها منبع اطلاعاتی با ابزارهای تدریس محدود بود. امروزه، نقش جدید مدرس نیاز به استفاده از روش‌های تدریس مختلف و در پی آن ابزارهای متنوع تدریس دارد که توانایی برآورد نیازهای مختلف یادگیرنده را داشته باشد (نه لا^۱، ۲۰۲۰؛ نبهان^۲، ۲۰۱۵).

با توجه به سرفصل‌های مصوب وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، دروس «روش تدریس پیشرفته»، «روش‌های تدریس و کاربرد فناوری‌های نوین در آموزش»، «نظریه‌های یادگیری و الگوهای تدریس» و «اصول یادگیری و روش‌های تدریس» در دوره تحصیلات تکمیلی گرایش‌های رشته علوم تربیتی، اهداف زیر را دنبال می‌کنند:

* آشنایی با مبانی نظری یادگیری و طراحی آموزشی: دانشجویان با طیف وسیعی از نظریه‌های یادگیری و همچنین اصول و چارچوب‌های طراحی آموزشی آشنا می‌شوند. این امر درک عمیق‌تری از فرایند یادگیری و مؤلفه‌های مؤثر بر آن را به ارمغان می‌آورد.

* فهم الگوهای تدریس: دانشجویان با طیف متنوعی از الگوهای تدریس، ویژگی‌ها و مراحل اجرایی هر الگو آشنا می‌شوند. این امر به آن‌ها کمک می‌کند تا الگوی مناسب را با توجه به اهداف برنامه درسی و شرایط یادگیری انتخاب کنند.

* انتخاب الگوی مناسب: دانشجویان مهارت تشخیص تناسب الگوهای تدریس با اهداف برنامه درسی و ویژگی‌های یادگیرندگان را کسب می‌کنند. این مهارت برای طراحی و اجرای برنامه‌های آموزشی مؤثر ضروری است.

* کاربرد عملی الگوها: دانشجویان با نحوه کاربرد الگوهای تدریس در موقعیت‌های واقعی یادگیری - یاددهی آشنا می‌شوند. این امر به آن‌ها کمک می‌کند تا مهارت‌های تدریس خود را در محیط‌های آموزشی مختلف ارتقاء دهند.

با توجه به اهداف ذکر شده، اثر مذکور می‌تواند به‌مثابه منبع کمکی ارزشمندی برای دانشجویان تحصیلات تکمیلی رشته‌های علوم تربیتی در دروس مرتبط عمل کند. این اثر به دانشجویان کمک می‌کند تا مهارت‌های انتخاب و اجرای الگوهای تدریس مناسب را در موقعیت‌های مختلف یادگیری - یاددهی ارتقاء دهند. علاوه بر این، از این اثر می‌توان به‌عنوان منبع آموزشی در دروسی مانند مدیریت کلاس، صلاحیت‌های معلمی، فناوری‌های جدید در تدریس، برنامه‌ریزی درسی، طرح درس روزانه و سالانه استفاده کرد.

- مسئله‌مندی کتاب و پاسخ‌گویی به نیازهای علمی و کاربردی

با توجه به اینکه تحقیقات بسیاری در کاربرد و استفاده درست از روش‌های تدریس و ابزارهای آن انجام گرفته است اما یافته‌ها در مورد دستیابی به بهترین نتایج با توجه به ابزارهای متنوع تدریس متفاوت هستند (مارمه^۱، ۲۰۱۴: ۶۰۷؛ نوولا و فرناندز^۲، ۲۰۰۷: ۲۶۴). همان‌طور که روش‌های تدریس از متنوع است، برای هر روش تدریس ابزارهای تدریس متناسبی استفاده می‌شود. برای مثال، در روش تدریس منبع‌محور که به یک تیم کاری منسجم نیاز دارد، مدرس قبل از پرداختن به موضوع مورد نظر و کلاس، باید یک برنامه مدون و از قبل طرح‌ریزی شده را در اختیار داشته باشد. در نتیجه، ابزار تدریس این روش جست‌وجوی منابع مرتبط و همکاری مدرس، یادگیرنده و کتابدار واحد آموزشی است که به گفته فارمر، هر کدام باید از نیازها و روش‌های کار یکدیگر آگاهی داشته باشند (کمبل و دیگران^۳، ۲۰۰۲). این اثر دقیقاً تلاش کرده است با طرح مباحث و موضوعات کاملاً مرتبط، در راستای تدریس با کیفیت قدم بردارد. بیان ابزارهای تدریس و کیفیت آن، روزآمدی و کاربردی بودن مطالب و راهکارهای عملی تدریس، استفاده از منابع جدید گسترده شامل کتاب، مقاله، پایگاه‌های رایانه‌ای مرتبط با تدریس، و ارائه نظرات متخصصان تدریس در دانشگاه‌های مهم دنیا در تدوین این کتاب باعث کیفیت اثر شده است. برای آگاهی بیشتر، سیفرد و آنسمن^۴ (۲۰۱۸: ۱۵) کیفیت تدریس و مدیریت آن را بخش جدایی‌ناپذیر اصلاحات آموزشی ذکر کرده‌اند که منوط به چشم‌انداز خاص و

1. Marmah
2. Novelli, Fernandes
3. Campbell et al
4. Seyfried, Ansmann

عوامل زیادی است که در فرایند آموزش باید دیده شود. به طوری که تدریس و یادگیری را بدون توجه به مدیریت کیفیت، عقیم دانسته‌اند. بنابراین، محتوای کتاب می‌تواند پاسخ‌گوی نیازهای علمی و کاربردی جامعه باشد اما می‌بایست به حوزه تدریس با کیفیت و اثربخش در کنار روش‌های جدید تدریس توجه بیشتری شود.

- نظم منطقی و انسجام درونی بخش‌های کتاب

بنا به گفته نویسنده کتاب در مقدمه، کتاب به گونه‌ای سازماندهی شده است که هر فصل را می‌توان جداگانه مطالعه نمود و نیازی به رعایت ترتیب مطالعه فصول نیست. در حالی که از اصول سازماندهی محتوا توالی بیانی، زمانی، مکانی، ساده به پیچیده، و کل به جزء بودن محتواست (حسینی، ۱۳۹۷: ۱۲۵). از آنجا که مطالب کتاب روان، سلیس و قابل فهم است با اینکه اغلب مطالب نقل قول از منابع دیگر است اما با مهارت کنار هم قرار گرفته است و انسجام خوبی دارد. با این همه، این کتاب بیشتر به روش‌ها و رسانه‌های جدید تدریس در دانشگاه‌ها و مراکز آموزشی عالی توجه داشته و کمتر به فنون و مهارت‌های مورد نیاز برای تدریس اثربخش پرداخته است. تمامی دوازده بخش این اثر حاوی دستاوردهای تازه در حوزه فناوری آموزش است.

به عبارت روشن‌تر، سبک کتاب به گونه‌ای است که درک و دستیابی مؤثر به نکات اصلی و کاربردی را در هر فصل برای خواننده فراهم می‌کند. در خصوص نظم و انسجام درونی نیز همچنان که در ابتدا بیان شد، ۶۱ فصل در ۱۲ بخش طراحی و سازماندهی شده که هر بخش به فراخور موضوع آن از چندین فصل تشکیل شده که هر فصل نیز به طور شایسته به موضوع بخش پرداخته است. برای مثال در بخش اول، «فراهم‌سازی مقدمات آغاز تدریس» در صفحه ۱۳ الی ۲۰، در ابتدا با مقدمه و راهبردهای کلی به هدایت خواننده و در ادامه بحث، به مباحث مربوط به طراحی شامل فراهم ساختن اطلاعات اولیه در صفحه ۱۵، تصمیم‌گیری در مورد آنچه می‌خواهید انجام دهید در صفحه ۱۶، و تعریف و محدود کردن محتوای درس در صفحه ۲۱ و به ترتیب سازماندهی درس در صفحه ۲۳، انتخاب کتاب‌های درسی، خواندنی‌ها و مواد درسی در صفحه ۲۴، و نظام‌های مدیریت یادگیری و محیط‌های یادگیری گروهی یا مشارکتی در صفحه ۳۲ به آن پرداخته می‌شود. به همین صورت در بخش‌های دیگر کتاب پیام هر بخش با محتوای فصل متناسب و هماهنگ است.

به‌لحاظ راهبردی و کاربردی بودن کتاب، مطالب ذکر شده درباره نظریه‌ها بسیار مناسب و بجا به کار رفته، زیرا به جواب‌ها و راهکارهای خاص و فوری برای استادان توجه نموده است. به عبارت دیگر، هرچند از مطالب درخور توجهی از منابع پژوهش و نظریه برای تدوین کتاب استفاده شده ولی شیوه کتاب و محتوای فصل‌ها مبنا را بر عمل قرار داده است و می‌کوشد تا استادان را با شیوه‌های آزموده شده و قابل اجرا آشنا کند حتی در خصوص بحث‌های نظریه کتاب، در پایان هر فصل فهرست منابع آورده شده که نقطه شروع خوبی برای مطالعه بیشتر است. اما منابع آخر هر فصل با قلم بسیار ریز تدوین شده که نیازمند بازنگری و اصلاح است. چند مثال از این منابع شامل: بین (۲۰۰۴)، شیوه‌های تدریس لنگک (۲۰۰۸)، نگارش دستورالعمل تدریس پالمر (۲۰۰۷)، جایگاه استاد و ویژگی او کالمن (۲۰۰۸)، تدریس در علوم و مهندسی شوال تر (۲۰۰۳)، تدریس ادبیات وبوس کیست و دیویس (۲۰۰۵) و آموزش سؤال‌شناسی است.

– میزان استحکام تحلیل‌ها و تبیین‌های ارائه شده در اثر

این معیار از زیر معیارهای توجه به مبانی و پیش فرض‌های علمی و پژوهشی و ارائه نقد مستند و علمی آزاد و نظرات مطرح شده و تحلیل‌های نوین تشکیل شده است. کتاب «ابزارهای تدریس» نوشته باربارا گراس دیویس، یک منبع جامع و کاربردی برای استادان و معلمان است که به ارائه روش‌ها و راهکارهای مختلف برای بهبود فرایند تدریس و یادگیری می‌پردازد. استحکام تحلیل‌ها و تبیین‌های ارائه شده در این اثر به دلایل زیر قابل توجه است: پایه‌های نظری محکم: دیویس در این کتاب به‌طور گسترده از نظریه‌های آموزشی و پژوهش‌های معتبر مانند پژوهش‌های اریکسون پیترز و استر و مر (۲۰۰۶)؛ بلوم (۱۹۵۶)؛ استارک (۲۰۰۰)؛ لانگک (۲۰۰۸)؛ اسمیت (۱۹۹۴)؛ اریکسون (۲۰۰۶)؛ استونز (۱۹۹۲) و... استفاده کرده است. این پایه‌های نظری قوی به او اجازه داده‌اند تا ابزارها و روش‌های تدریس را به شکلی علمی و مستدل ارائه دهد.

تجربه عملی گسترده: برای داشتن تدریس باکیفیت مطلوب، استاد دانشگاهی باید با انواع سبک‌های یادگیری و مهارت‌های تدریس آشنا باشد و در موقعیت‌های مختلف از آن‌ها استفاده کند (سیف، ۱۳۹۰). نویسنده با بهره‌گیری از تجربه چندین ساله خود در تدریس و آموزش، نکات عملی و کاربردی را در کتاب خود گنجانده است. این تجربیات عملی به خوانندگان کمک می‌کند تا بتوانند به راحتی این روش‌ها را در کلاس‌های خود به کار گیرند.

پوشش جامع موضوعات: این کتاب به مجموعه‌ای گسترده از موضوعات مربوط به تدریس می‌پردازد؛ از جمله روش‌های مختلف تدریس، مدیریت کلاس، ارزیابی دانشجویان و استفاده از فناوری در آموزش. این گستردگی موضوعی به خوانندگان کمک می‌کند تا ابزارها و راهکارهای متناسب با نیازهای خود را بیابند. کیفیت در آموزش عالی مفهومی چندوجهی است که به زمینه نظام دانشگاهی و استانداردهای رشته مورد نظر بستگی دارد و در حوزه تدریس، به درجه انطباق و سازگاری هر یک از شاخص‌ها و ویژگی‌های اصلی تدریس با استانداردها و خصوصیات مطلوب و متعالی، تعریف می‌شود. ایزلر (۲۰۰۰) مطرح می‌کند که کیفیت تدریس اساتید از جمله عوامل قابل توجهی است که باید به‌عنوان بخشی از اهداف دانشگاهی مدنظر قرار بگیرد. این کیفیت برآیند یادگیری مطلوب است و در مراکز آموزش عالی به ارتقاء فرصت‌های یادگیری مؤثر برای دانشجویان منجر می‌شود. نمونه‌ها و مثال‌های عینی: در سراسر کتاب از مثال‌ها و نمونه‌ها استفاده شده است تا مفاهیم پیچیده را ساده‌تر و قابل فهم‌تر کند. این مثال‌ها به خوانندگان کمک می‌کند تا بهتر بتوانند روش‌ها و ابزارهای ارائه شده را درک کنند و در عمل به کار گیرند. برنامه‌های توسعه حرفه‌ای، به‌ویژه برای مهارت‌های فناوری همراه با یک راهبرد مناسب، باید در دسترس آموزش دهندگان باشد تا بتوانند از ابزارهای تدریس بهره‌مند شوند (واچ و همکاران، ۲۰۱۱).

نقد مستند و علمی آزاد و نظرات مطرح شده در این اثر به‌صورت ارائه پیشنهادها و راهکارهای عملی است و در آن به نظرات مختلف و مقایسه آن‌ها پرداخته نشده است. پیشنهادهای ارائه شده با یکدیگر هماهنگ و سازگار نیستند، بلکه صرفاً طیفی از پیشنهادهای گوناگون هستند تا بر حسب نیاز مخاطب به کار گرفته شوند.

- دقت در معادل‌سازی و کاربرد اصطلاحات تخصصی

مترجمان کتاب به‌خوبی کوشیده‌اند که اصل امانت‌داری را در ترجمه صحیح به جا آورند؛ با این حال، در بعضی از فصول کتاب از پاورقی لازم استفاده نشده است. برای مثال در صفحه ۱۵۲ آزمون‌های کوتاه آزمون‌ها و امتحانات؛ راهبردهای کلی در صفحه ۴۵۳؛ ساخت آزمون‌های مؤثر در صفحه ۴۶۴، برگزاری آزمون‌های جبرانی در صفحه ۴۸۲؛ با وجود این، در اکثر موارد معادل‌سازی و کاربرد اصطلاحات تخصصی در اثر مناسب است، زیرا شفافیت در نگارش (هرد، ۲۰۲۲) متن کتاب رعایت شده است و اصطلاحات

تخصصی واضح و بدون ابهام است. کاستی‌ای که در این مورد در کتاب دیده می‌شود فقدان فهرست معادل لاتین اصطلاحات ترجمه شده در پایان کتاب است. آوردن معادل لاتین اصطلاحات و مفاهیم مهم علمی در پایان کتب دانشگاهی بسیار مهم است و ضروریست که خواننده کتاب برای درک صحیح مطالب از معادل لاتین اصطلاحات آگاهی یابد. نکته قابل توجه دیگر این که مترجمان در اکثر مطالب پاورقی قواعد نگارش اسامی لاتین را به خوبی رعایت کرده‌اند؛ در صفحات ۶۶۵، ۶۶۶، ۶۶۰، ۵۹۵ و غیره. اما در بعضی از صفحات، قواعد نگارش اسامی لاتین در پاورقی رعایت نشده است، برای مثال در صفحات ۵۶۹، ۴۷۱، ۴۶۶، ۴۵۳ و غیره.

- میزان رعایت اصول اخلاق علمی

در این اثر اصول و اخلاق علمی رعایت و از زبان علمی به نحو شایسته استفاده شده است. به طوری که به صورت گسترده از منابع مختلف علمی و آموزشی استفاده و به آن‌ها استناد شده است. این امر نشان‌دهنده رعایت اصول اخلاقی در استفاده از پژوهش‌های دیگران و ارجاع به آن‌هاست. همچنین، کتاب با زبانی شفاف و روشن نوشته شده و اطلاعات واضح و قابل درک است. این نکته نشان‌دهنده تعهد به ارائه اطلاعات درست و بدون ابهام است. استفاده مناسب از نقل قول‌ها و متون دیگران و رعایت حقوق مؤلفان و ناشران، یکی دیگر از نکات مثبت این کتاب است که نشان از رعایت اصول اخلاقی دارد. در ارائه راهکارها و روش‌های تدریس، مسئولیت‌پذیری علمی رعایت شده است و روش‌های پیشنهادی بر پایه شواهد و تجربیات معتبر هستند. در مجموع، می‌توان گفت که باربارا گراس دیویس در کتاب «ابزارهای تدریس» اصول اخلاق علمی را به خوبی رعایت کرده و اثری ارزشمند و قابل اعتماد در زمینه آموزش و تدریس ارائه داده است.

- میزان سازواری با مبانی و پیش‌فرض‌های اسلامی

کتاب حاضر ارائه دستاوردهای تازه پژوهشی در حوزه فناوری آموزشی در دانشگاه‌های آمریکاست و بر این اساس مثال‌های ارائه شده خاص نظام آموزشی دانشگاه‌های جوامع غربی است و در جهت سازگاری با جامعه ایرانی و اسلامی بهتر است بومی‌سازی شود. هر چند مطالعه این کتاب به خصوص برای مدرسان و پژوهشگران آموزشی مفید است و دامنه اطلاعات تخصصی‌شان را افزایش می‌دهد، سازگاری و هماهنگ‌سازی و استفاده از

محتوای آن در نظام آموزشی عالی جمهوری اسلامی در مقطع تحصیلات تکمیلی نیاز به تأمل دارد.

- خلاقیت و نوآوری

با توجه به عنوان کتاب مذکور می‌توان گفت حداقل در آثار مشابه فارسی چنین عنوانی وجود ندارد. نگاه دیگری این اثر به تدریس به عنوان ابزارهای تکمیل کننده آن است و از سوی دیگر ارائه محتوا و مطالب نیز به شیوه جدیدی مطرح شده است؛ اینکه هر فصلی با یک مقدمه راهبردهای کلی و ارائه توصیف دقیق از ایده‌های مرتبط با تدریس که بر مبنای پژوهش‌ها صورت گرفته است، شروع می‌شود. کتاب به مثابه منبع مرجع و تکمیلی در حوزه آموزش معرفی شده است و همچنین به مثابه جعبه ابزاری است که هر کسی مطابق با موقعیت و نیاز خود از آن استفاده می‌کند. به عبارت دیگر، مقصود نویسنده ارائه راهکارهای فوری و عملی در شرایط کلاس است و هدف کتاب صرفاً بهبود شیوه‌های آموزش و یادگیری است. نوآوری و نبودن دربرگیرنده طرح نظریه علمی جدید، ارائه ساختار علمی جدید، به کارگیری ادبیات روز، طرح خلاقیت، تنظیم مباحث و استدلال نو است (حسینی، ۱۳۹۷: ۱۳۴). تمام فصول کتاب از نوآوری و تازگی برخوردار است. برای مثال در بخش دوم در صفحه ۸۱، راهکارهایی برای تمرین با دانشجویان ناتوان و غیره و در بخش یازدهم صفحه ۶۱۱، در خصوص ساعات حضور در دفتر کار و راهنمایی دانشجویان مطالبی ارائه شده و یا در بخش هفتم صفحه ۳۸۳، به طرح تکالیف نوشتاری دانشجویان برای کمک به بهتر نوشتن پرداخته شده است.

- استفاده از منابع معتبر و داده‌های روزآمد

بر اساس معیار فوق و انتشار کتاب در سال ۲۰۰۹، به نظر می‌رسد از معتبرترین و به‌روزترین منابع چون برگتالر و کوری (۲۰۰۸) صفحه ۱۰۵؛ لانگ (۲۰۰۸) صفحات ۱۳۳ و ۱۹۸؛ تابر و مس‌تر (۲۰۰۷) صفحه ۱۹۵؛ مارش (۲۰۰۷) صفحه ۶۶۴؛ شیپلی و شوالب (۲۰۰۷) صفحه ۶۲۳؛ ویلسون و براگمن (۲۰۰۸) صفحه ۱۰۱؛ فیشر (۲۰۰۷)؛ کول (۲۰۰۷) صفحه ۸۸؛ پیترسون (۲۰۰۷) صفحه ۳۳ و... استفاده شده است. همچنین، اثر منابع تکمیلی مباحث کتاب را معرفی کرده است. اما چون ترجمه کتاب در ایران در سال ۱۳۹۶ انجام شده و به گفته مترجم در سال ۲۰۱۳ وی به دنبال پاسخ مثبت نویسنده برای ترجمه اثر بوده است،

شاید منابع قدیمی به نظر برسد؛ برای مثال در بخش نهم «فناوری‌های مرتبط با تدریس» در صفحه‌های ۵۳۹، ۵۴۲، ۵۴۹، ۵۵۷ و ۵۶۵. منابع قدیمی از سویی به غنای نظری محتوا منجر می‌شود ولی از جنبه دیگر، دانش مربوط به فناوری با توجه به رشد شتابان آن به شدت تغییر می‌یابد و به‌روز می‌شود. بهتر است اگر مؤلف به ویرایش جدید در چاپ مجدد کتاب پرداخت مترجمان نیز آن را در محتوای کتاب اعمال کنند.

لذا، می‌توان بیان داشت که کتاب از تعداد قابل توجهی منابع درون‌متنی اعم از مقالات، کتب، وب‌سایت‌ها و سایر منابع بهره برده است. این امر نشان‌دهنده تسلط نویسنده بر موضوع و تعهد او به ارائه اطلاعات دقیق و معتبر است. همچنین، نویسنده در ارجاع به منابع درون‌متنی دقت کافی به خرج داده و اطلاعات مربوط به هر منبع مانند نام نویسنده، عنوان، تاریخ انتشار و محل انتشار را به‌طور کامل ارائه کرده است. این امر به خواننده امکان می‌دهد تا به راحتی منابع را پیدا و آن‌ها را بررسی کند. همچنین، منابع پایانی از طیف گسترده‌ای از منابع و مراجع معتبر، از جمله دانشگاه‌ها، مؤسسات تحقیقاتی، سازمان‌های دولتی و متخصصان برجسته در حوزه آموزش، انتخاب شده‌اند. این نوع به خواننده کمک می‌کند تا دیدگاه‌های مختلف در باب موضوعات مختلف را بررسی کند.

به‌طور کلی، کیفیت منابع درون‌متنی و پایانی کتاب خوب است. نویسنده از تعداد زیادی منبع معتبر استفاده کرده و اطلاعات مربوط به منابع به‌طور کامل ارائه شده است. با این حال، نویسنده می‌تواند با ارائه توضیحات بیشتر در مورد چگونگی ارتباط منابع درون‌متنی با محتوای متن، ارزیابی منابع و سازماندهی فهرست منابع پایانی، کیفیت منابع را ارتقاء دهد.

۴. جمع‌بندی و نتیجه‌گیری

یکی از کتاب‌های درسی مرتبط با حوزه علوم تربیتی که در سال ۱۳۹۶ ترجمه و چاپ شده است و در دسترس جامعه دانشگاهی قرار گرفته، کتاب «ابزارهای تدریس» است، که در ۱۲ بخش و ۶۱ فصل سازماندهی شده است. این مقاله به نقد و بررسی کتاب مذکور از دو بعد ظاهری و محتوایی پرداخته است.

براساس بررسی توصیفی و تحلیلی یافته‌ها، در جلد کتاب از طرح مناسبی که متناسب با محتوای آن است، استفاده شده و همچنین رنگ و طرح استفاده شده نیز تا حدودی جذاب است. میزان حاشیه صفحات و سرفصل‌ها مناسب است، کیفیت کاغذ

استفاده شده نیز خوب و کتاب هم در قطع مناسب چاپ شده است. از مزایای دیگر این کتاب، استفاده از منابع گسترده و متنوع در تدوین محتواست. هم‌راستایی کتاب با پژوهش‌های انجام شده و همگامی با سطح علمی و جامع بودن آن در ارائه هدف‌های شناختی و رفتاری دانشجویان در حوزه تدریس و یادگیری مفید است. از ویژگی‌های مهم کتاب‌های دانشگاهی، تناسب عنوان با مطالب ذیل آن است که در این کتاب تناسب عنوان و مطالب رعایت شده است. از لحاظ حروف‌نگاری هم اندازه و نوع قلم استفاده شده برای نوشتن مطالب مناسب و به‌راحتی قابل خواندن است. اما جاهایی از کتاب نیازمند به‌روزرسانی و ویرایش علمی است. کتاب با مخاطبان و نیاز آن‌ها در فرایند آموزش همخوانی دارد و برای کاربردی کردن موضوع از مثال‌های کاربردی و راهبردی به‌خوبی استفاده شده است. این اثر می‌تواند به یکی از کتاب‌های مرجع در حوزه آموزش و فناوری تبدیل شود و نیازهای علمی و کاربردی استادان را پوشش دهد. اثر از لحاظ نظم، انسجام کلی و درون‌فصلی مناسب تنظیم شده است، اما محتوای بخش‌هایی چون بخش هفتم، بخش هشتم و دهم در بعضی از مطالب ارزشیابی هم‌پوشانی دارد که محتوای مطالب ارزشیابی می‌توانست یکجا آورده شود. این اثر کاملاً با رعایت اصول و اخلاق تنظیم شده است و می‌توان گفت محتوای کتاب از نوآوری و تازگی برخوردار است.

علاوه بر این، از لحاظ محتوایی، کتاب به‌خوبی توانسته است تئوری‌ها و عملیاتی را که در زمینه تدریس و یادگیری مؤثر هستند با هم ترکیب کند. نویسنده با استفاده از مثال‌ها و راهکارهای عملی، توانسته است مفاهیم پیچیده را به شکلی ساده و قابل درک ارائه دهد. این امر باعث می‌شود که اساتید بتوانند به‌راحتی این ابزارها را در کلاس‌های خود به کار ببرند و به بهبود فرایند یادگیری دانشجویان کمک کنند. همچنین، کتاب به بررسی موضوعات مهمی مانند طراحی دوره‌ها، ارزیابی و بازخورد، استفاده از فناوری در تدریس، و مدیریت کلاس پرداخته است. این تنوع موضوعات، نشان‌دهنده عمق و گستردگی دانش نویسنده در حوزه آموزش عالی است و خواننده را با جنبه‌های مختلف و حیاتی تدریس آشنا می‌سازد.

لیکن، اثر مذکور علاوه بر مزایای فوق‌کاستی‌هایی نیز دارد که در ادامه به آن‌ها اشاره شده است.

- یکی از مواردی که در ارزیابی ظاهری کتاب درسی در نگاه اول به چشم می‌خورد حجم کتاب است. کتاب مورد بررسی به لحاظ حجم متعارف نیست. از آنجا که یکی از

عوامل مؤثر بر دوام یک کتاب صحافی است، صحافی این کتاب نیز با توجه به حجم کتاب مناسب نیست و استحکام خوبی ندارد و تورق آن باعث گسستن صفحات می‌شود. کتاب فاقد هدف‌های آموزشی است. هدف‌های آموزشی کتاب دانشگاهی برای آگاهی مخاطب از انتظارات آموزشی باید پیش از ارائه متن محتوا ارائه گردد. همچنین، محتوای کتاب به‌عنوان یک واحد درسی متناسب با سرفصل‌های مصوب شورای تحول نیست. با وجود امتیازاتی که کتاب از نظر فنی دارد، فاقد جدول، تصویر، نمودار، عکس و سایر موارد دیداری است که می‌توانست بر جذابیت کتاب بیفزاید.

- عدم طرح پرسش و سؤالات خودآموزی در پایان هر فصل از کاستی‌های دیگر کتاب است. زیرا طرح سؤالات آخر هر فصل از کتاب به یادگیرنده در جهت عمق بخشیدن به یادگیری کمک می‌کند.

- معادل لاتین اصطلاحات و مفاهیم مهم علمی در پایان کتب دانشگاهی بسیار مهم است. زیرا مخاطب کتاب دانشگاهی با مراجعه به معادل لاتین اصطلاحات به درک صحیح مطالب دست می‌یابد. اما کتاب فاقد معادل لاتین اصطلاحات چه در پایان کتاب و چه در پاورقی صفحات است.

با توجه به مزایا و کاستی‌های این اثر می‌توان پیشنهادهای زیر را ارائه نمود؛ بازبینی و همسان‌سازی مطالب ترجمه شده برای تمرکز بر محیط‌های یادگیری مختلف مانند محیط یادگیری ترکیبی صورت گیرد. ارائه تحلیل و نقدهای علمی در هر بخش و فصل کتاب می‌تواند جایگاه کیفی کتاب را ارتقاء دهد. به بافت و محیط‌های یادگیری در جهت اجرای روش‌های تدریس توجه و جهت تسهیل استفاده از آن‌ها در فرایند آموزش بومی‌سازی شود. برای بهبود ساختار و قابلیت استفاده مفهومی و کاربردی، پیشنهاد می‌شود کتاب در دو جلد تدوین شود تا محتوا به شکل منسجم‌تری سازماندهی گردد و درک و مطالعه مفاهیم تسهیل شود.

منابع

- آرمند، محمد. (۱۳۹۹). *نقدی بر کتاب پژوهش و نگارش کتاب‌درسی*، پژوهش‌نامه انتقادی متون و برنامه‌های علوم انسانی
- بارون، تی. ا. (۱۳۸۷). *نقدی و خبرگی آموزش*. ترجمه علیرضا کیامنش، در: مهرمحمدی، محمود و همکاران (۱۳۸۷). *برنامه درسی: نظرگاه‌ها، رویکردها و چشم‌اندازها*. تهران، سمت و به نشر.

- حسینی، سید محمدحسین؛ مطور، معصومه. (۱۳۹۱). نقدی بر کتاب‌های درسی دانشگاهی رشته علوم تربیتی در ایران. پژوهش و نگارش کتب دانشگاهی، شماره ۲۶، صص ۱۴۲-۱۱۹.
- حسینی، سیدمحمدحسین (۱۳۹۷). نقدی بر کتاب «رویکردهای نظری و عملی تدوین برنامه درسی در آموزش عالی». پژوهش و نگارش کتب دانشگاهی. شماره ۴۳، ۱۴۱-۱۱۶.
- دهقانی، مرضیه. (۱۳۹۶). تحلیل محتوای کتاب کار و فناوری، مطالعات اجتماعی، فارسی و قرآن پایه ششم ابتدایی از نظر میزان درگیری فعال فراگیران براساس تکنیک ویلیام رومی. فصلنامه پژوهش در برنامه درسی، ۱۴(۲)، ۱۴۶-۱۲۴.
- رزم آرا، علی؛ مؤمنی مهموئی، حسین؛ اکبری احمد؛ زیرک، مهدی. (۱۴۰۲). سنتز پژوهی شاخص‌ها و مؤلفه‌های تربیت سیاسی در کتب و برنامه‌های درسی آموزش عالی. دوفصلنامه پژوهش و نگارش کتب دانشگاهی. ۲۷(۵۲)، ۱۴۳-۱۷۲.
- رضی، احمد (۱۳۸۸). شاخص‌های ارزیابی و نقد کتاب‌های درسی دانشگاهی. سخن سمت، شماره ۲۱، صص ۳۰-۲۱.
- سیف، علی اکبر. (۱۳۹۰). روانشناسی پرورشی نوین: روانشناسی یادگیری و آموزش، تهران: دوران
- فتحی آذر، اسکندر. (۱۳۹۱). روش‌ها و فنون تدریس، چاپ دوم، تبریز: انتشارات دانشگاه تبریز.
- فتحی واجارگاه، کوروش (۱۳۹۸). برنامه درسی به سوی هویت‌های جدید، تهران، آبیژ.
- فتحی واجارگاه، کوروش و آقازاده، محرم (۱۳۸۵). راهنمای تألیف کتاب‌های درسی. تهران: آیین.
- ملکی، حسن (۱۳۸۵). مبانی و معیارهای نقد کتاب درسی دانشگاهی. سخن سمت، شماره ۱۷، ۲۰-۹.
- مهر محمدی، محمود؛ فاضلی، احمدرضا. (۱۳۹۴). ماهیت دانش تدریس و دانش معلمان: مقایسه دیدگاه لی شولمن و گری فنستر ماخر. پژوهشنامه مبانی تعلیم و تربیت، ۵(۱)، ۴۶-۳۰.
- نجفی، ابوالحسن. (۱۳۸۷). غلط نویسیم (فرهنگ دشواری‌های زبان فارسی). مرکز نشر دانشگاهی.
- نیک نفس، سعید و خدیجه، علی آبادی. (۱۳۹۲). نقش تحلیل محتوا در فرایند آموزش و طراحی کتاب‌های درسی. مجله جهانی رسانه - نسخه فارسی، ۸(۲)، ۱۵۰-۱۲۴.
- ویلیز، جی (۱۳۸۱). ارزشیابی کیفی. ترجمه علیرضا کیامنش، در: محمود مهرمحمدی و همکاران ۱۳۸۱. برنامه درسی: نظرها، رویکردها و چشم اندازها. مشهد: به نشر.
- هاگرسون نلسون. آل (۱۳۸۷). کاوشگری فلسفی: نقد توسعی، ترجمه پاک سرشت. در شورت، ادمون سی ۱۳۸۷ روش‌شناسی مطالعات برنامه درسی. ترجمه محمود مهرمحمدی و همکاران. تهران: سمت و پژوهشگاه مطالعات آموزش و پرورش.
- Ávalos, B. (2022). Teacher Professionalism and Performance Appraisal: A Critical Discussion. In J. Manzi, Y. Sun, & M. Rosa Garsia, *Teacher Evaluation Around the World* (pp. 93-109). United stated: Springer.
- Bhardwaj, P., Bhardwaj, N., Mahdi, F., Srivastava, J. P., & Gupta, U. (2015). Integrated teaching program using case based learning. *International Journal of Applied and Basic Medical Research*, 5(Suppl 1), S24.
- Biddulph, M., Lambert, D., Balderstone, D. (2015). *Learning to Teach Geography in the Secondary School*, London: Routledge.

- Campbell, L., Flageolle, P., Griffith, S., & Wojcik, C. (2002). Resource-based learning. In M. Orey (Ed.), *Emerging perspectives on learning, teaching, and technology*. Retrieved September 18, 2012 from the World Wide Web: <http://projects.coe.uga.edu/epltt/>
- Clandinin, D. J., & Connelly, F. M. (1987). Teachers' personal knowledge: What counts as 'personal' in studies of the personal. *Journal of Curriculum Studies*, 9(6), 487–500.
- Deb, T., Chakrabarti, A., & Singh, R. (2013). Does partially integrated learning program help students learn better: A quasi-experimental study in pharmacology. *Journal of pharmacology & pharmacotherapeutics*, 4(4), 282.
- Eiszler C. (2000). College student's evaluation of teaching and grade inflation, *Research in Higher Education*, 43(4): 483-501.
- Fenstermacher, G. (1994). The Knower and the Known: the nature of knowledge in research on teaching. In Linda Darling Hammond (Ed.), *Review of Research in Education*, 20, 3-56.
- Gringarten, H., & Fernández-Calienes, R. (2014). How to Write and Publish a Book Review in a Marketing. *Journal Strategic Management Review*, 8(1), 91.
- Hanson, j. (2003). Encouraging Lectures to engage with new Technologies in Learning and Teach in a Vocational University; the Role of Recognition Reward, *Journal of Higher Education Management and policy in the Schools* Vol,15, 8(2), 5-45.
- Heard, S. B. (2022). *The Scientist's Guide to Writing: How to Write More Easily and Effectively throughout Your Scientific Career*. Princeton University Press.
- Mahmood, K., Iqbal, M. Z., & Saeed, M. (2009). Textbook evaluation through quality indicators: The case of Pakistan. *Bulletin of Education and Research*, 31(2), 1-27.
- Marmah, A. M. (2014). Student's perception about the lecture as a method of teaching in tertiary intuitions. Views of students from College of Technology Education, Jumasi (COLTEK). *International Journal of Education and Research*, 2(6), 601-612.
- Nabhan, M. (2015). *Modern techniques in teaching and learning*. Amman: Dar Al Yazori.
- Nahla A. K. A (2020). The Use of Modern Teaching Methods in Teaching Arabic Language at Higher Education Phase from the Point View of Arabic Language Professors—A Case of a Premier University. *International Education Studies*; Vol. 13, No. 1; 2020 ISSN 1913-9020 E-ISSN 1913-9039 Published by Canadian Center of Science and Education.
- Novelli, E. L., & Fernandes, A. A. H. (2007). Students' preferred teaching techniques for biochemistry in biomedicine and medicine courses. *Biochemistry and Molecular Biology Education*, 35(4), 263-266.
- Seyfried, M & Ansmann, M. (2018). Unfreezing higher education institutions? Understanding the introduction of quality management in teaching and learning in Germany *Higher Education* ,75(6),1061-1076.
- Shaban, R. (2015). A guide to writing book reviews. *Australasian Journal of Paramedicine*, 4(3).
- Shulman, L.S. (1987). *Knowledge and teaching: foundations of the new reform*. Harvard Educational Review, 57 (1), 1–2

- Sikorova, Z. (2011). "The role of textbooks in lower secondary schools in the Czech Republic", *IARTEM e-Journal*, 4(2): 1-22.
- Taylor, F; Francis, R; (2010); criteria for effective University teaching, *Improving college and University Teaching*. Vol.28, No, 3.
- Toom, A. (2006). *Tacit Pedagogical Knowing at the Core of Teacher's Professionalism*. University of Helsinki Faculty of Behavioural Sciences.
- UNESCO (2016). *Education 2030, Incheon declaration and framework for action - towards inclusive and equitable quality education and lifelong learning for all*. UNESCO (pp. 51).
- Voss, T., Zachrich, L., Fauth, B., Wittwer, J. (2022). The same yet different? Teaching quality differs across a teacher's classes, but teachers with higher knowledge make teaching quality more similar. *Learning and Instruction*, Volume 80, August 2022, 101614.
- Wach, H., Broughton, L., & Powers, S. (2011). Blending in the Bronx: The dimensions of hybrid course development at Bronx community college. *Journal of Asynchronous Learning Networks*, 15(1), 87-94.